

„Mig langar soldið til þess að geta gert svipað og aðrir krakkar“

- Upplifun og reynsla nemenda með líkamlega skerðingu á skólaumhverfi sínu og notagildi íslenskrar staðfæringar á matstækinu Upplifun nemenda á skólaumhverfi (UNS).

Tilgangur rannsóknarinnar var að afla upplýsinga um þarfir nemenda með hreyfihömlun fyrir aðlögun á skólavettvangi og um notagildi matstækisins Upplifun nemenda á skólaumhverfi (UNS). Notuð var eiginleg rannsóknaraðferð sem gefur þátttakendum tækifæri á að tjá eigin upplifun og reynslu. Þátttakendur voru 10 nemendur á aldrinum 10-15 ára og allir töldu þeir að þörfum þeirra væri ekki fyllilega mætt í skólaumhverfinu á einu eða fleiri sviðum. Mestir erfiðleikar komu fram við að skrifa og taka þátt í íþróttum en þau verksvið höfðu jafnframt verið minnst aðlöguð. Mest hafði verið aðlagð í sambandi við próftöku. Fæstir höfðu þörf fyrir aðlögun í kennslustofu eða við að komast um innan og utan skóla. Meirihluti viðmælenda tók ekki virkan þátt í félagslegu samneyti með skólafélögum og fáir áttu nána vini. Matstækið kom að góðum notum við að fá fram upplýsingar um það sem vel reyndist og það sem betur mátti fara í skólastarfi að mati nemenda, þ.m.t. þörf þeirra fyrir aðlögun.

Lykillugtök:

**Upplifun nemenda á skólaumhverfi
Nemendur með líkamlega skerðingu/hreyfihömlun
Aðlögun**

Í Lögum um grunnskóla (nr. 66/1995), 29. grein, VI kafla, segir að í skólastarfi sé skylt að leggja áherslu á að efla sjálfvitund og félagsvitund nemenda. Einnig skuli miða að því að námið nýtist nemendum í daglegu lífi, frekara námi og starfi og búi þá undir virka þátttöku í samfélaginu. Nemendur skulu fá sem jöfnust tækifæri til náms þegar samin er aðalnámskrá og nám og kennsla skipulögð. Enn fremur sé brýnt að koma í veg fyrir aðgreiningu. Samkvæmt aðalnámsskrá (Menntamálaráðuneytið, 1999) er grunnskólanum skylt að mennta öll börn á árangursríkan hátt og taka við öllum börnum, hvernig sem á stendur um atgervi þeirra til líkama og sálar, félagslegt og tilfinningalegt ásigkomulag eða málproska. Þar segir jafnframt að skólinn skuli leitast við að haga störfum sínum í sem fyllstu samræmi við eðli og þarfir nemenda og stuðla að heilbrigði og menntun hvers og eins.

Nemendur með líkamlega skerðingu standa hins vegar andspænis fjölmörgum hömlunum sem torvelda þátttöku þeirra í ýmsum viðfangsefnum í skólanum. Hætt er við því að takmörkuð þátttaka í skólastarfi geti haft margvíslegar afleiðingar á daglegt líf þeirra og líðan (Law, Haight, Milroy, Willms, Stewart og Rosenbaum, 1999; Hemmingsson og Borell, 2000 og 2002; Prellwitz og Tamm, 2000).

Fjölmargir þættir í umhverfinu geta ýmist stuðlað að eða torveldað þátttöku nemenda með hreyfihömlun, svo sem viðhorf,

stjórnsýsluþættir og félagslegir hópar (Law og fl., 1999; Simeonsson, Carlson, Huntington, McMillen og Lytle Brent, 2001). Einnig er töluvert samspil milli ólíkra umhverfisvídda. Lög og reglur ráða því t.d. hvaða úrræði og þjónusta er í boði fyrir nemendur sem aftur getur haft áhrif á þátttöku þeirra við ýmsar aðstæður í skólanum (Snæfríður Þóra Egilson, 2003). Margir nemendur þurfa á aðstoð að halda við að komast um í skólastofunni og skrifa glósur, eða vegna félags-legrar þátttöku (Skár og Tamm, 2001, Hemmingsson, Borell og Gustavsson, 2003). Í rannsókn Snæfríðar Þóru Egilson (2003) kemur fram að hlutverk aðstoðarmanna íslenskra nemenda með hreyfihömlun er oft óljóst og ekki er nægilega vel skilgreint hvers konar aðstoð skuli veita nemendum né við hvaða aðstæður. Hið sama kemur fram í sænskri rannsókn Hemmingsson og féлага (2003) sem telja að aðstoðarmenn geti stuðlað að þátttöku nemenda við ýmsar aðstæður í skólanum en torveldað hana við aðrar. Til að samvinna nemenda og aðstoðarmanna skili árangri er mikilvægt að hinir síðarnefndu virði nemendur og einblíni ekki um of á skerðingu þeirra. Þá skiptir miklu að hlutverk þeirra séu vel skilgreind og að þeir séu næmir á óskir nemenda og þarfir.

Samvinna og samþætting vinnubragða þeirra fagmanna sem að málum koma er mikilvæg fyrir þátttöku og frammistöðu nemenda með líkamlega skerðingu í skólanum (Barnes og Turner, 2001). Því er brýnt

SNÆFRÍÐUR ÞÓRA EGILSON, LEKTOR VIÐ IÐJUPJÁLFUNARBRAUT HÁSKÓLANS Á AKUREYRI.

ANTONÍA MARÍA GESTSDÓTTIR, IÐJUPJÁLFÍ Á BARN- OG UNGLINGAÐEÐDEILD LSH

ERLA BJÖRNSDÓTTIR, IÐJUPJÁLFÍ Á GEÐDEILD LSH. V/HRINGBRAUT

INGA DÍS ÁRNADÓTTIR, IÐJUPJÁLFÍ Á DAGDEILD GEÐDEILDAR FSA.

að öflug tengsl séu milli skóla, heilbrigðis- og félagskerfis. Töluvert virðist þó skorta á samspil þeirra kerfa sem koma að þjónustu við íslenska nemendur með hreyfihömlun og fjölskyldur þeirra í dag (Snæfríður Þóra Egilson, 2001). Stoðþjónusta, eins og iðjuþjálfun, fer t.d. oftast fram á þjónustustofnunum sem eru í mismiklum tengslum við skólakerfið og starfa eftir annarri hugmyndafræði og nálgun. Það torveldar möguleika á samvinnu og kemur stundum í veg fyrir að íhlutun skili nægum árangri.

Ekki er nóg að nemendur með hreyfihömlun séu virkir í skólanum heldur þurfa viðfangsefni þeirra að hafa tilgang og vera krefjandi og uppbyggileg svo þau nýtist í framtíðarstarfi og hlutverkum. Hemmingsson, Borell og Gustavsson (1999) benda á að þetta geti reynst erfitt í framkvæmd. Nemendur með hreyfihömlun þurfa til dæmis meiri tíma en aðrir til að takast á við dagleg viðfangsefni í skólanum og oft taka þeir ekki fullan þátt í athöfnum eins og lestri og skrift vegna tímaskorts. Það tekur þá yfirleitt lengri tíma en samnemendur að fara á milli kennslustofa, klæða sig og fara út í frímínútur og af þeim sökum dvelja þeir gjarnan inni í frímínútum (Hemmingsson og fl., 1999; Prellwitz og Tamm; 2000, Snæfríður Þóra Egilson, 2003).

Algennt er að nemendur með fötlun eigi í erfiðleikum með að mynda félagsleg tengsl við skólafélaga og viðhalda þeim (Dalen, 1999). Hindranir í efnisheimi takmarka oft félagslegt samneyti þeirra við samnemendur. Fjarvera úr skóla, t.d. vegna þjálfunar getur einnig haft áhrif (Hemmingsson og Borell, 2000). Rannsókn Prellwitz og Tamm (2000) leiðir í ljós fjölmargar hindranir sem geta haft áhrif á fé-

lagsleg tengsl nemenda með hreyfihömlun við bekkjarfélaga. Þeir vinna oft og tíðum önnur verkefni en bekkjarfélagarnir, fara afsíðis í kennslustofu til að vinna við tölvu eða eru einir með aðstoðarmanni. Að auki eiga þeir oft erfitt að komast um innan veggia skólans og utan. Nemendur sem hafa aðstoðarmann upplifa stundum að aðstoðin torveldi félagsleg tengsl þeirra við jafnaldr og finnst mikilvægt að fá svigrúm til þátttöku í skólastarfi á eigin forsendum án aðstoðarmannsins, til að vera ekki álitin öðruvísi og geta verið hluti af hópnum (Skär og Tamm, 2001). Hemmingsson og félagar (2003) stadhæfa að ef nemendur upplifa að aðstoð fullordins torveldi samneyti þeirra við félagahópinn forðist þeir gjarnan að nýta sér hana.

Fjölmargir þættir í umhverfinu geta ýmist stuðlað að eða torvelað þátttöku nemenda með hreyfihömlun, svo sem viðhorf, stjórnslupættir og félagslegir hópar.

Tilgangur rannsóknarinnar sem hér verður fjallað um var tvíþættur. Annars vegar að afla upplýsinga um þarfir nemenda með líkamlega skerðingu fyrir aðlögun á skólavettvangi. Það var gert með því að fá fram reynslu og upplifun þeirra á efnislegu og félagslegu umhverfi skólans. Hins vegar að afla upplýsinga um notagildi íslenskrar þýðingar og staðfæringar á sænska matstækinu *Bedömning av Anpassningar i Skolmiljön* (BAS) sem kom út árið 1998 (Hemmingsson, 1998). Matstækið kom út í Bandaríkjunum ári síðar undir heitinu

School Setting Interview (SSI) (Hoffman, Hemmingsson og Kielhofner, 1999). Stuðst var við báðar útgáfnar við gerð íslenskrar þýðingar matstækisins sem ber heitið *Upplifun nemenda á skólaumhverfi (UNS)*.

UNS byggir á hálfbundnu viðtali þar sem tilgangurinn er að afla upplýsinga um þarfir nemenda með hreyfihömlun fyrir aðlögun á skólavettvangi. Lögd er áhersla á að fá fram reynslu nemenda og upplifun og meta þannig áhrif umhverfis á þátttöku þeirra við ýmis verk og aðstæður í skólanum (Hemmingsson; 1998, Hoffman og fl., 1999). Farið er í gegnum ákveðin umræðuefni sem eru 14 talsins. Þau eru m.a. að skrifa, lesa, taka próf, aðgengi innan og utan skóla og samskipti við starfsmenn skólans. Að lokum skrá nemandi og iðjuþjálfari íhlutunaráætlun, sem byggir á niðurstöðum viðtalsins, þar sem skilgreind eru markmið og hvernig skuli unnið að því að uppfylla þau.

Í rannsókninni var leitast við að svara eftirfarandi spurningum: Hvernig upplifa hreyfihamladur nemendur á aldrinum 10-15 ára skólaumhverfi sitt? Hafa þeir þörf fyrir aðlögun í skólastarfi/skólaumhverfi að eigin mati og þá hvers konar? Hvernig reynist matstækið UNS við að meta þarfir nemenda með hreyfihömlun fyrir aðlögun?

Aðferð

Áður en rannsóknarferlið hófst voru mats-eyðublöð sænsku og bandarísku útgáfnar þýdd og staðfærð yfir á íslensku, ásamt hluta bandarísku handbókarinnar. Eftir að hafa fengið samþykki þátttakenda var hentugur tími fyrir viðtalið ákveðinn í samráði við þá. Viðtölin voru tekin upp á segulband og upplýsingar fylltar inn á matseyðublöð matstækisins meðan á viðtalinu stóð. Við úrvinnslu gagna var beitt greinandi aðleiðslu. Viðtölin voru rituð ordrétt upp ásamt aðdraganda viðtala og eftirmála. Lesið var ítarlega yfir viðtölin og matstækið látið stýra flokkun upplýsinga út frá umræðuefnunum fjórtán. Út frá fyrstu flokkun og viðbótarupplýsingum var framkvæmd atriðagreining þar sem leitað var eftir ákveðnum þemum til að fá fram heildarmynd af reynslu og upplifun hvers þátttakenda (Bogdan og Biklen, 1998; Sigríður Halldórsdóttir, 2001).

Þátttakendur voru 10 nemendur á aldrinum 10 til 15 ára eða í fjórða til níunda bekk í almennum grunnskóla. Þeir voru valdir að hluta til markvisst (Bogdan og Biklen, 1998) en einnig með þægindaúrtaki

(Bailey, 1997) eftir ábendingum frá starfandi iðjuþjálfum. Skilyrði fyrir þátttöku voru að nemendur hefðu líkamlega skerðingu, gætu tjáð sig á skiljanlegan máta, væru ekki með staðfesta þroskahömlun og væru á aldrinum 10 til 15 ára. Tveir þátttakendur notuðu hjólastól að staðaldri til að komast um og átta voru fótgangandi. Tegund skerðingar meðal þátttakenda var af ýmsum toga. Fimm voru með heilalömun, þar af fjórir með helftarlömun og einn með fjórlömun með breytilegri vöðvaspennu, tveir með hryggrauf, einn með taugasjúkdóm og tveir með tauga- og vöðvasjúkdóm. Sex drengir og fjórar stúlkur tóku þátt í rannsókninni.

Niðurstöður og umræða

Allir þátttakendur upplifðu að þörfum þeirra væri ekki fyllilega mætt í skólaumhverfinu á einu eða fleiri sviðum. Hér verður greint frá helstu niðurstöðum.

Að skrifa

Flestir viðmælendur áttu erfitt með að skrifa. Sumir höfðu þegar fengið aðlögun við verkið sem fólst ýmist í því að stuðningsfulltrúi skrifaði, notuð var tölva, hjálpargrip á skriffæri eða nemendur fengu afhentar glósur frá kennara. Ýmsar ástæður lágu að baki erfiðleikum nemenda við að skrifa. Má þar nefna rangt grip um skriffæri, þreytu, stífleika eða „krampa í hendi.“ Enn aðrir voru lengi að skrifa eða gátu það einfaldlega ekki. Erfiðleikar stöfðu enn fremur af völdum annarra áhrifaþátta eins og einbeitingarskort, aukaverkunum lyfja eða sjúkdómum óháðum líkamlegri skerðingu. Athyglisvert var hve margir þátttakenda þurftu og vildu nota tölva án þess að komið væri til móts við þær þarfir. Vegna erfiðleika við að skrifa voru sumir nemendur háðir aðstoð allan daginn. Aðrir sögðust eyða allri sinni orku í að reyna að skrifa glósur og áttu litla eða enga eftir til að fylgjast með í tímum og taka þátt í verkefnum.

Viðmælendur voru margir hverjir við það að ljúka grunnskólanámi og höfðu enn ekki fengið tölva til eigin umráða. Þeir sem höfðu tölva voru yfirleitt nýbúinir að fá hana. Tölvannýttist þó ekki alltaf sem skyldi og gátu margar ástæður legið þar að baki. Sem dæmi má nefna að tölva var ekki fyrir hendi í öllum kennslustofum eða staðsetning hennar var óhentug. Þátttakendur nefndu einnig þekkingarleysi kennara og aðstoðarmanna á tölvunotkun og hentugum forritum. Með aukinni tölvunotkun töldu ýmsir sig geta eftir sjálfstæði sitt og

námsárangur sem kann einnig að hafa áhrif á sjálfsmat og vellíðan. Þess ber að geta að Tryggingastofnun ríkisins hefur nýlega hert úthlutunarreglur sínar um tölvubúnað og er nú mun erfiðara að fá tölva en áður vegna skriftarörðugleika. Þannig átti enginn viðmælenda rétt á tölva samkvæmt nýju úthlutunarreglunum en nokkrir hefðu getað fengið tölva samkvæmt eldri reglum (Reglugerð heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytis um styrki Tryggingarstofnunar ríkisins vegna hjálpartækja, nr. 460/2003, flokkur 21.12.)

Að taka próf

Nær allir þátttakendur höfðu fengið aðlögun við að taka próf. Af þeim fengu flestir að taka prófin í sérherbergi þar sem kennari, sérkennari eða stuðningsfulltrúi veittu aðstoð. Aðstoðin fólst m.a. í að spurningar voru lesnar upp fyrir nemendur og þeir svöruðu ýmist munnlega, skriflega eða svörin voru skrifuð niður fyrir þá. Margir fengu lengri próftíma og einn notaði tölva til að svara ritgerðarspurningum. Að taka próf var það verksvið þar sem nemendur töldu helst vera komið til móts við þarfir sínar. Aðlögunin var yfirleitt einföld í framkvæmd, svo sem lengri tími. Ýmsir þátttakenda höfðu þörf fyrir frekari aðlögun, svo sem að taka próf á tölva. Þess má þó geta að ekki er hægt að fá samræmd próf í tölvutæku formi. Svo virðist sem starfsfólk skóla telji úrbætur varðandi próftöku nemenda með líkamlega skerðingu vera mikilvægan þátt í skólasterfi svo hægt sé að meta árangur þeirra líkt og annarra jafnaldra. Þó þarf að koma enn betur til móts við nemendur og gæta þess að allir hafi sömu tækifæri til próftöku.

Algengt er að nemendur með fötlun eigi í erfiðleikum með að mynda félagsleg tengsl við skólafélaga og viðhalda þeim.

Íþróttir

Helmingur viðmælenda var hættur í íþróttum. Mismunandi ástæður voru nefndar, ýmist að kröfur væru of miklar eða ekki væri tekið mið af þörfum nemenda og getu. Auk þess voru sumir útilokaðir frá þátttöku með bekknum og voru einir afsíðis í leik með bolta. Viðmælendur lýstu óánægju með að vera skildir útundan og að fá ekki tækifæri til að fylgja bekkjarfélögum eftir. Þeim fannst tilgangslaus að mæta í íþróttatímuna og kusu því að hætta. Einn þátttak-

andi okkar sem notaði hjólastól að staðaldri, var hættur í íþróttum og ástæðuna sagði hann m.a. vera:

Ég fór alltaf í tímana en hérna, ég meina ég var annað hvort að horfa á eða bara með körfubolta eða eitthvað...var bara einn skilurðu.

Allir sem höfðu hætt eða upplifðu þörf fyrir aðlögun voru í almennum bekk. Aðeins einn þátttakandi var í aðlöguðum íþróttatíma og var hann í sérdeild. Flestir nemendur sem voru hættir í íþróttum vildu taka þátt á ný ef tímarnir yrðu aðlagðir að getu þeirra og þörfum en trú á breytingar var þó ekki fyrir hendi. Íþróttir var yfirleitt sú námsgrein sem fyrst féll út af stundaskrá nemenda. Svo virðist að ef nemendur gætu ekki tekið fullan þátt í þeim íþróttagreinum sem boðið var upp á væri betra að nýta tímann í annað „nytsamlegra“.

Kennslustofa og aðgengi innan og utan skóla

Flestir þátttakendur höfðu hvorki mikla þörf fyrir aðlögun í kennslustofu né aðgengi innan og utan skóla en hvorugur vettvangurinn hafði þó verið mikið aðlagður. Einungis tveir nemendur þurftu aðlögun við að komast um utan dyra en báðir fóru um í hjólastól. Við teljum að hindranir sem þeir mættu hafi haft töluverðar afleiðingar á þátttöku í skólasterfi innan veggja skólans og á skólalóð. Annar nemandinn var ósáttur við þessar aðstæður og óskaði þess að þær væru betri. Í því samhengi sagði hann meðal annars:

Þá gæti ég...kannski verið með leiksysteminum mínum í staðinn fyrir að sitja bara, standa og gera ekki neitt eða horfa á og gera ekki neitt.

Báðir nefndu að þeir ættu enga nána vini en fjölmargar rannsóknir leiða í ljós að aðgengismál og aðrar hindranir í ytra umhverfi geta haft mikil áhrif á félagslegt samneyti (Prellwitz og Tamm, 2000; Law, 2002; Snæfriður Þóra Egilson; 2003, Hemmingsson, o.fl., 2003).

Fríminútur

Fríminútur hafa mikil áhrif á mótun félagslegra tengsla í skólanum en þar taka nemendur þátt í frjálsum leik á eigin forsendum. Meirihluti viðmælenda í rannsókninni hafði hins vegar takmarkað félagslegt samneyti við skólafélaga í frímínútum. Flestir virtust vera einir, nýttu tímann til að borða, eða gengu um skólann. Fram kom að lítil sem engin aðstoð var veitt til að stuðla að þátttöku nemenda í frímínútum.

Fæstir viðmælendur sögðust eiga nána vini í skólanum en sumir áttu kunningja.

Vettvangsferðir og skólaferðalög

Líkt og í frímínútum getur þátttaka í vettvangsferðum og skólaferðalögum stuðlað að tengslamyndun. Viðmælendur nefndu að þeir mættu hindrunum í slíkum ferðum og fannst ekki komið til móts við þarfir sínar. Margir virtust þar af leiðandi forðast þær eða neituðu einfaldlega að taka þátt sökum erfiðrar reynslu. Nokkrir nemendur þurftu frekari aðlögun þar sem þeir gátu ekki tekið fullan þátt. Thelma, 12 ára nemandi, sem jafnan var fótgangandi notaði hjól eða kerru í lengri ferðum. Kerran varð oftar fyrir valinu þó svo að telpan væri fær um að hjóla sjálf.

Erfiðleikar vegna útilokunar frá þátttöku í vettvangsferðum og skólaferðalögum hafði greinilega áhrif á tengsl við félagahópinn. Athyglisvert var hversu margir þátttakendur sögðust yfirleitt vera veikir á þeim dögum sem vettvangsferðir áttu sér stað. Ef til vill var ástæðan sú að í þessum aðstæðum mættu þeir hindrunum og upplifðu að þátttaka þeirra var ekki jöfn á við aðra. Þar sem þörfum þeirra var ekki mætt þótti þeim betra að sitja eftir heima.

Aðstoð

Aðstoð var mikilvæg flestum þeim er hana fengu þó hún virtist ekki alltaf samræmast þörfum þeirra. Rannsakendum fannst þó athyglisvert að ekki skyldi hugað meira að tilhögun og innihaldi aðstoðar. Í sumum tilvikum var veitt of mikil aðstoð en í öðrum of lítil eða á óhentugum tíma. Til að mynda greindi einn viðmælandi okkar frá því að sú aðstoð sem honum bauðst væri einungis fyrir hádegi og í framhaldi af því sagði hann:

En það er bara oft mjög mikið vandamál að þegar Rósa (aðstoðarmaður) er farin og mér gengur eitthvað soldið illa í ákveðnum tíma þá er hún ekki til staðar...þá er það soldið vandamál.

Algengt var að nemendur fengu litlu sem engu ráðið um þá aðstoð sem þeir fengu, hvers edlis hún var, hvenær hún var veitt og hverjir veittu hana. Mörgum Viðmælendum fannst skorta tillitsemi í sinn garð og að skoðanir þeirra væru ekki virtar. Þetta sýnir hversu mikilvægt er að nemendur séu hafðir með í ráðum við skipulag og tilhögun aðstoðar samanber niðurstöður Skär og Tamm (2001) og Hemmingsson og félagi (2003)

Að vera einn af hópnum

Þátttakendur virtust yfirleitt upplifa jákvæð viðhorf frá öðrum. Stundum var þessu þó öfugt farið og viðmælendur greindu neikvætt viðhorf frá aðstoðarmönnum, gangavörðum eða kennurum. Stöku nemendur nefndu þekkingarleysi, virðingarleysi, tillitsleysi eða skort á áhuga af hálfu starfsmanna til að kynnast þeim og mæta þörfum þeirra. Þeir sem ekki höfðu sýnilega skerðingu töldu sig frekar mæta skilningsleysi en hinir. Skert þátttaka í skólatengdum athöfnum gat gert það að verkum að nemendum var strítt eða þeir urðu fyrir einelti. Í viðtali við einn nemanda kom upp alvarlegt eineltismál sem ekki var vitað um áður. Slík mál geta haft varanlegar afleiðingar þar sem nemendur þróa neikvæða sjálfsmynd, finnst þeir ekki sambodnir öðrum og fara jafnvel að lifa samkvæmt því. Svipaðar niðurstöður koma fram í rannsókn Prellwitz og Tamm (2000).

Með aukinni tölvunotkun töldu ýmsir sig geta eftt sjálfstæði sitt og námsárangur sem kann einnig að hafa áhrif á sjálfsmat og vellíðan.

Upplifun nemenda á skólaumhverfi

Niðurstöður rannsakernda á notagildi UNS voru þær að matstækið veitir viðtækar upplýsingar um upplifun og reynslu nemenda með hreyfihömlun á skólavettvangi. Með matstækinu fengust einnig upplýsingar um þörf þátttakenda fyrir aðlögun í skólaumhverfi sínu. Þrátt fyrir að flestir viðmælendur og rannsakendur þekktust ekki mynduðust jákvæð tengsl við fyrirlögn matstækisins en það er mikilvægt við öflun upplýsinga (Hoffman og fl., 1999).

Við álitum að UNS gefist vel sem fyrsta matstæki til að afla upplýsinga um nemandann, kynnast honum og fá skoðun hans á því sem vel gengur og því sem betur má fara í skólanum. Með því að spyrja hann sjálfan vinnst tími sem annars færi í áhorf og fyrirlögn annarra matstækja þar sem iðjubjálfi þarf að álykta um vanda nemanda og áhrif hans á færni í daglegu lífi. Matstækið skapar góðan vettvang til að nemandinn geti rætt þarfir sínar á eigin forsendum. Við að setja orð á eigin líðan og þarfir er líklegt að hann verði meðvitaðri um hvar skórin kreppt og taki ábyrgð á framkvæmd. Sameiginleg áætlun nemanda og iðjubjálfa tryggir jafnframt að málum sé komið í farveg.

Lokaorð

Þátttakendur rannsóknarinnar höfðu þörf fyrir frekari aðlögun í skólaumhverfi sínu. Upplifun þeirra á umhverfinu var bæði jákvæð og neikvæð en allir töldu að þörfum þeirra væri ekki fyllilega mætt á einu eða fleiri sviðum. Matstækið veitir upplýsingar um það sem vel gengur í skólanum og það sem betur má fara að mati nemenda, þ.m.t. þörf þeirra fyrir aðlögun. Með því að veita nemendum tækifæri til að ráða eigin reynslu og sjónarmið fást mikilvægar upplýsingar, sem stuðlað getur að markvissari og skjólstæðingsmiðaðri þjónustu iðjubjálfa. Niðurstöður benda til þess að þátttakendur rannsóknarinnar vildu auka sjálfstæði sitt í skólastarfi og hafa meiri áhrif á þá þjónustu sem fyrir hendi var. Þeir höfðu mikla þörf fyrir að tjá skoðanir sínar um aðstæður og reynslu sem nemendur með hreyfihömlun í almennum skóla. Athyglisvert var að enginn viðmælenda sagðist hafa fengið tækifæri áður til ræða þarfir sínar né verið inntur eftir þeim, hvað þá að koma með tillögum að úrræðum sjálfir.

Matstækið UNS og rannsóknir á því hafa gildi fyrir skólakerfið, starfsmenn skóla og nemendur. Einnig hafa niðurstöðurnar gildi fyrir iðjubjálfa og sýna fram á mikilvægi skjólstæðings- og iðjumíðaðrar þjónustu. Við væntum þess sér í lagi að nemendur með hreyfihömlun njóti göðs af niðurstöðum rannsóknarinnar og að þær skapi umræðu sem stuðlar að bættum aðbúnaði á skólavettvangi og leiði af sér jöfn tækifæri til þátttöku. Þar eð rannsóknin nær aðeins til 10 nemenda með hreyfihömlun er ekki hægt að alhæfa um alla nemendur út frá reynslu þeirra. Þrátt fyrir það teljum við að niðurstöðurnar gefi ákveðna innsýn í stöðu mála hér á landi.

Greinarhöfundar vinna nú að frekari rannsókn á matstækinu í náinni samvinnu við höfund þess, Dr. Helenu Hemmingsson. Áætlað er að gefa matstækið formlega út hér á landi á næstunni og jafnframt að halda námskeið um notkun þess til að kynna íslenskum iðjubjálfum notagildi þess. Þrátt fyrir að matstækið sé hannað með þarfir hreyfihömlaðra nemenda í huga getur það nýst vel með börnum með annars konar raskanir, svo sem atferlisraskanir og raskanir af geðrænum toga.

Grein þessi er byggð á B.Sc. verkefni Antoníu Maríu Gestsdóttur, Erlu Björnsdóttur og Ingu Dísar Árnadóttur í iðjubjálfun við Háskólann á Akureyri 2002.

Heimildaskrá

Antonía María Gestsdóttir, Erla Björnsdóttir og Inga Dís Árnadóttir (2002). *Mig langar soldið til þess að geta gert svipað og aðrir krakkar: Eigindleg rannsókn á upplifun og reynslu nemenda með líkamlega fötlun á skólaumhverfi sínu og notagildi íslenskrar staðfæringar á matstækinu Upplifun Nemenda af Skólaumhverfi (UNS)*. Lokaverkefni í iðjuþjálfun við Heilbrigðisdeild Háskólans á Akureyri. Óútgefið.

Bailey, D. M. (1997). *Research for the health professional: A practical guide* (2. útg.). Philadelphia: F.A. Davis Company.

Barnes, K. J. og Turner, K. D. (2001). Team collaborative practices between teachers and occupational therapists. *The American Journal of Occupational Therapy*, 55(1), 83-89.

Bogdan, R. C. og Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods* (3.útg.). Boston: Allyn and Bacon.

Dalen, M. (1999). Hvað vitum við-hvað gerum við? (Halldóra Haraldsdóttir, þýddi). *Glæður: Fag tímarit FÍS*, 9(2), 16-22.

Hemmingsson, H. (1998). *Bedömning av anpassningar i skolmiljön (BAS)*. Svíþjóð: Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter og Helena Hemmingsson.

Hemmingsson, H., Borell, L. og Gustavsson, A. (1999). Temporal aspects of teaching and learning-implications for pupils with physical disabilities. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 1(2), 26-43.

Hemmingsson, H., Borell, L. (2002). Environmental barriers in mainstream schools. *Child; care, health and Development*, 28, 57-63.

Hemmingsson, H., Borell, L. og Gustavsson, A. (2003). Participation in school: School Assistants creating opportunities and obstacles for pupils with disabilities. *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 23 (3), 88-98.

Hemmingsson, H. og Borell, L. (2000). Accomodation needs and student-environment fit in upper secondary schools for students with several physical disabilities. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 67 (3), 162-172.

Hoffman, O. R., Hemmingsson, H. og Kielhofner, G. (1999). *A users's manual for the School Setting Interview (SSI)*. Chicago: University of Illinois at Chicago.

Law, M. (2002). Participation in the occupations of everyday life. *American Journal of Occupational Therapy*, 56, 640-649.

Law, M., Haight, M., Milroy, B., Willms, D., Stewart, D. og Rosenbaum, P. (1999). Environmental factors affecting the occupations of children with physical disabilities. *Journal of Occupational Science*, 6(3), 102-110.

Lög um grunnskóla nr. 66/1995.

Menntamálaráðuneytið (1999). *Aðalnámskrá grunnskóla, almennur hluti*. Menntamálaráðuneytið: Reykjavík.

Prellwitz, M. og Tamm, M. (2000). How children with restricted mobility perceive

their school environment. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 7(4), 165-173.

Reglugerð heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytis um styrki Tryggingarstofnunar ríkisins vegna hjálpartækja, nr. 460/2003.

Sigríður Halldórsdóttir (2001). Vancouver skólinn í fyrirbærafræði. Í Sigríður Halldórsdóttir (ritstj.), *Aðferðafræði rannsókna í heilbrigðisvísindum* (bls.101-117). Akureyri: Háskólinn á Akureyri.

Simeonsson, R. J., Carlson, B., Huntington, G. S., McMillen, J. S. og Lytle Brent, J. (2001). Students with disabilities: A national survey of participation in school activities. *Disability and Rehabilitation*, 23(2), 49-63.

Skär, L. og Tamm, M. (2001). My assistant and I: Disabled children's and adolescent's roles and relationships to their assistants. *Disability & Society*, 16(7), 917-931.

Snæfríður Þóra Egilson (2003). Hreyfihamlaðir nemendur í almennum grunnskóla: Tækifæri og hindranir í umhverfinu (bls. 91-111). Í Rannveig Traustadóttir (ritstj.), *Fötlunarfræði: Nýjar íslenskar rannsóknir*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.

Snæfríður Þóra Egilson (2001). Stoðþjónusta við grunnskólanemendur með sérþarfir. *Glæður: Tímarit um uppeldis og skólamála*, 11(1), 4-10.

Hefurðu
tíða verki?

ÍBÚFEN

Bólguþéðandi og verkjastillandi

Notkunarvið: Íbúfen inniheldur íbúprófen sem er bólguþéðandi og verkjastillandi lyf. Lyfð er notað við lífagigt, síkigt, tóbaverkjans, taenginu og höfuðverk. Einnig má nota það sem verkjalyf eftir míni háttar aðgerðir t.d. tannrátt, Vaxidrengjur; Fólk sem hefur sifumí fyrir íbúprófeni eða er með skerta líffræðisáferðir má ekki nota lyfð. Fólk sem hefur fengið axtra, neðlimubólgu eða ofuaklaða eftir töku acetýlsalícýlsýra eða annarra bólguþéðandi lyfja (annars en barbitera) ætti ekki að nota lyfð. Notu skál lyfð með varúð hjá fólk með tilhneigingu til magasárs eða sögu um slák sár. Lyfð er ekki ætlað vanferum kósmum. Aukaverkjanir: Íbúfen getur valdið aukaverkjanum eins og t.d. sifumí (áttrovi) og svefningariþþægindum. Skótenntur: Náskemur leiðtöruningur um skótenntur fylgja lyfðu. Ekki má taka stæmi skemnta en efli er með. Lesið vandlega leiðtöruningur um fylgja lyfðu. 01.09.01.

LYFJANHÖUN • HJUDVIT • GLÆÐI
www.delta.is